

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kroatien – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2018

I. SAMMANFATTNING

Sedan självständigheten 1991 och krigsslutet 1995 har Kroatien gjort stora framsteg ifråga om mänskliga rättigheter. Förhandlingarna om EU-medlemskap inför inträdet 2013 innebar också förbättringar, framförallt avseende reformer på rättsstatsområdet.

Det formella skyddet för de mänskliga rättigheterna i Kroatien är överlag gott med en modern lagstiftning och adekvat politiskt stöd. Brister finns dock i genomförandet och i upprätthållandet av lagarna.

Inom rättsväsendet är långdragna processer och frågetecken kring rättsväsendets oberoende de mest centrala problemen. Skyddet för minoriteter är relativt gott, med parlamentarisk representation och adekvat lagstiftning. Däremot är arbetslösheten högre i dessa grupper, med underrepresentation särskilt inom statlig förvaltning. Serbiska flyktingar som återvänt till Kroatien upplever fortfarande större problem att erhålla samhällstjänster såsom elektricitet och vatten än andra medborgare. Den romska gruppen lider av ett strukturellt utanförskap.

Mediesituationen har försämrats i Kroatien. Regeringen kritiseras av *Freedom House* och *Reportrar utan gränser* för otillbörlig styrning av public service. Ekonomiska svårigheter i mediebranschen gör oberoendet svårt att upprätthålla. Därtill utsätts många journalister, i synnerhet de som tar upp korruption eller krigsförbrytelser, för hot eller våld.

Jämställdhet och hbtq-personers rättigheter är inte självklara i alla sammanhang. Även om det finns skyddande lagstiftning är tillgången till sexuella och reproduktiva rättigheter (i synnerhet abort) dels begränsad i praktiken, dels ifrågasatt på politisk nivå och kan komma att kringskäras ytterligare. Hbtq-personer vittnar om svårigheter, och äktenskap kan enligt konstitutionen endast ingås av heterosexuella.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Kroatien har, inte minst i samband med EU-inträdesprocessen, genomfört ett omfattande reformarbete gällande rättsväsendet. Fem år efter EU-inträdet är emellertid långsam ärendehantering och stora balanser fortfarande ett problem i kroatiska domstolar. Brister i expertis, organisation och resurser bidrar till detta.

Effektiviseringar av domstolsväsendet har gjorts och ärendebalanserna har minskat något, från 1,65 miljoner ärenden 2004 till omkring 1,24 miljoner ärenden 2017. Justitieministeriets åtgärder har bland annat varit sammanslagningar av domstolar och att främja alternativa tvistlösningsmekanismer.

Ineffektiviteten i domstolsväsendet har även lett till fällningar i Europadomstolen, för oskäligt långa handläggningstider, bristfälliga verkställigheter respektive brister avseende rätten till opartisk och rättvis rättegång. De flesta fallen i Europadomstolen rör ineffektiva utredningar av krigsförbrytelser, men även trakasserier mot romer.

Kroatiens domarkår rekryteras och utses av Statens råtsråd, som utses av parlamentet (*Sabor*) och består av sju domare, två professorer i juridik samt två parlamentsledamöter. Rådet hanterar även disciplinärenden. Dess autonomi utökades inför EU-inträdet, men kritik har lyfts mot transparensen i processen för utnämning av domare (exempelvis vikten av att offentliggöra domarkandidaters ekonomiska tillgångar). Domare från minoriteter, såsom romer och serber, är sällsynta.

Misstankar yttras tidvis om politisk inblandning i processer eller bristande opartiskhet, framförallt på lokal nivå. Fall med kända och förmögna misstänkta, som friats från brott på lösa grunder, har ofta tagits upp i media.

Förtroendet för rättsväsendet är lågt hos befolkningen. Enbart 23 procent anser det vara oberoende (*EU Justice Scoreboard 2018*).

Korruptionen inom förvaltningen, såväl inom statliga som lokala myndigheter, har länge varit ett problem. Ofta är byråkratiska processer komplicerade och långsamma, vilket öppnar möjligheter för olika typer av korruption. EU-inträdet och processen dessförinnan ledde till ett målmedvetet arbete att bekämpa korruptionen. Polisens specialenhet mot korruption och maktmissbruk gör trots bristande finansiering ett gediget arbete och även högprofilerade fall har lett till åtal. Dock har en del av dessa mål (såsom det mot förre premiärministern Ivo Sanader) ogiltigförklarats på grund av processfel eller teknikaliteter.

Den oberoende Kommissionen mot intressekonflikter instiftades till följd av EU-inträdet. Den utses av parlamentet och har avslutat sin första mandatperiod. Kommissionen har utrett flera toppolitiker, inklusive presidenten, näringsministern och Zagrebs borgmästare. Lagen som reglerar Kommissionen ses nu över, och kritiker befarar efter de första diskussionerna om lagtexten att Kommissionens mandat ska inskränkas och att reglerna om intressekonflikter ska vattnas ur.

Kroatien har fyra ombudsmän, formellt underställda parlamentet. Justitie-, jämställdhets-, barn- samt ombudsmannen för personer med funktionsnedsättning tar emot klagomål från enskilda på respektive område. De kan inleda utredningar och rikta kritik mot myndigheter på eget initiativ.

Kroatien har en modern lagstiftning från 2013 för att ge allmänhet och media tillgång till allmänna handlingar. Lagstiftningen har emellertid ännu inte lett till en kultur av öppenhet eller proaktiv presentation av information. Enligt den myndighet som tillser att lagen efterföljs lämnas ofta begäran om utlämnande av handlingar utan åtgärd.

Kroatien placerade sig 2017 på plats 57 på *Transparency International's* index över upplevd korruption (50:e 2016), med ett värde på 49 (samma som 2016). På *World Justice Projects Rule of Law Index 2017–2018* ligger Kroatien på 35:e plats, med ett värde på 0,61.

Rättssäkerhet

Kroatien respekterar rättsprinciper inom EU om rätt till försvarare, att misstänkta anses oskyldiga till motsatsen bevisats, överklagandeinstitut och liknande tillgodoses. Det finns en lag om rättshjälp för ekonomiskt svaga grupper, men förfarandet är komplicerat och utnyttjandegraden därför låg.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Kroatien har efter kriget 1991–1995 samarbetat med den internationella krigsförbrytartribunalen för krigen i forna Jugoslavien (ICTY, sedan 2018 MICT). Flera kroatiska medborgare har ställts inför rätta också i landets eget rättssystem. Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter ansåg emellertid i en rapport från 2016 att Kroatien inte hade varit tillräckligt aktivt vad gäller lagföring av krigsbrott kopplade till händelserna på 1990-talet. Vidare ansåg han att myndigheterna föreföll vara mer villiga att utreda och åtala krigsbrott om de misstänkta tillhörde den serbiska minoriteten. Preliminära data från människorättsorganisationer som bevakar frågan visar att en nedgång i åtalsfrekvensen också kan skönjas.

När sex bosnienkroatiska befälhavare dömdes till långa fängelsestraff i andra instans i ICTY i november 2017, och en av de åtalade (Slobodan Praljak) tog sitt liv i rättsalen, uttalade ledande politiker – åtminstone inledningsvis – att Kroatien behandlats orättvist av domstolen. Två sittande ministrar och flera tidigare besökte även minnesstunden för Praljak.

År 2015 antogs en lag som möjliggör ekonomiskt skadestånd till offer för sexuellt våld i väpnade konflikter. Lagen syftar främst på krigsåren under 1990-talet och gäller för både män och kvinnor, oberoende av etnisk tillhörighet och oavsett om förövaren har fällts i en domstol. En kommission sammansatt av regeringen beslutar om lagens tillämpning. Enligt människorättsorganisationer tillämpas dock lagen restriktivt och innebär en långdragen byråkratisk process för den enskilde.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kroatien är en parlamentarisk demokrati där samtliga medborgare över 18 år har rätt att rösta i lokal-, parlaments- och presidentval. Presidenten, som är statschef utan exekutiva befogenheter, väljs vart femte år medan parlamentsledamöter väljs vart fjärde. Det senaste ordinarie parlamentsvalet hölls den 8 november 2015, men nyval efter en regeringskris hölls den 11 september 2016.

Sedan självständigheten 1991 har sex presidentval, nio parlamentsval och sju lokalval hållits. Valdeltagandet uppgick i senaste presidentvalet till cirka 59 procent, i parlamentsvalet 2015 till 61 procent och i nyvalet 2016 till 53 procent. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas (OSSE) valobservatörer har ofta bevakat kroatiska val, senast parlamentsvalet 2015, men valen observeras också av inhemska observatörer från de politiska partierna. OSSE bedömde valet 2015 som fritt och rättvist överlag, men noterade exempelvis klagomål på att mindre partier fick sämre mediebevakning, att oberoende kandidater inte kunde kandidera självständigt (endast på listor), att valkretsar borde revideras mer regelbundet och att partierna skulle överväga frivilliga åtgärder för att öka andelen kvinnliga kandidater.

Det råder politisk pluralism i Kroatien, med omkring 150 partier – nationella som regionala – registrerade. Av 151 ledamöter i parlamentet är endast 31 kvinnor (20,5 procent). Av regeringens 21 ministrar är fem kvinnor. Konstitutionen reglerar att nationella minoriteter har rätt till åtta platser i parlamentet, fördelade utifrån gruppernas storlek (oftast mellan serber, romer och italienare). Liknande föreskrifter finns för lokal nivå, men dessa efterlevs inte lika bra. För närvarande pågår en kampanj för folkomröstning om en ny vallag, som bland annat skulle innebära inskränkningar i minoritetsledamöternas rösträtt. Det är ännu oklart om de insamlade namnunderskrifterna uppnår det antal som krävs för en folkomröstning, men det är tydligt att den opinion som önskar begränsa minoriteters rättigheter är mer än marginell.

Det civila samhällets utrymme

Kroatiens civilsamhälle är stort och mångfacetterat, med intresseorganisationer för många typer av samhällsfrågor (utöver den livaktiga idrottsrörelsen och den starka katolska kyrkan). Förutom medlemsavgifter är den huvudsakliga inkomstkällan för civilsamhället i Kroatien den nationella stiftelsen för civilsamhällesutveckling, som distribuerar medel från nationallotteriet. Andelen har fluktuerat, från 14 procent av vinsten vid införandet, över en neddragning till sju procent under den konservativa regeringen 2016, till elva procent för 2017 och 2018. Finansieringen är instabil, vilket i kombination med att tidigare tillgängliga biståndsmedel från EU-länder försvunnit i och med EU-inträdet har inneburit svårigheter för flera organisationer. I synnerhet har organisationer som arbetar med miljöfrågor eller med funktionshindrades rättigheter drabbats. Flera organisationer har uttryckt oro för att regeringskritiska organisationer skulle få minskad eller indragen statlig finansiering. Farhågorna besannades delvis när stödet till en av de mest namnkunniga föreningarna för dokumentation av historiska brott helt drogs in, samtidigt som stöd började ges till organisationen *I familjens namn*, vars huvudverksamhet är att verka för begränsningar av hbtq-personers rättigheter och i aborträtten.

Civilsamhället i Kroatien är ofta politiskt präglat, med organisationer som ofta ses som vänster- eller högeranknutna. Konservativa eller högerinriktade organisationer har ofta nära band till katolska kyrkan, och får inte sällan ekonomiskt stöd från densamma. En del organisationer försöker motverka politiseringen, medan andra öppet stöttar politiska partier.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Den kroatiska konstitutionen förbjuder tortyr, och annan grym eller omänsklig behandling gentemot enskilda. Även om konstitutionen överlag respekteras väl anmäls poliser för tjänstefel – under 2017 inkom 2 283 sådana anmälningar (att jämföra med 2 495 under 2015).

Enligt människorättsorganisationer har förhållandena inom kriminalvården förbättrats. Fängelserna är inte längre överbelagda. Däremot uppges omständigheterna vara sämre i arrestlokaler och andra polisiära förvar. Kvinnliga interner sysselsätts mestadels med könsstereotypa uppgifter såsom matlagning, sömnad eller trädgårdsarbete.

Inrättningar för ungdomsbrottslingar karakteriseras av bristande resurser att möta de intagnas specifika behov, och rättsväsendet har brist på domare utbildade för åtal av barn och ungdomar.

Generellt upprätthålls ordningen i Kroatien väl av landets polis. Smuggling av vapen, droger och människor är dock en ständig fråga för polisen, givet Kroatiens geografiska läge. Människohandel för sexuella ändamål förekommer – även om prostitution är olagligt.

Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet i Kroatien sedan 1990, när Kroatien som dåvarande delrepublik i Jugoslavien förbjöd dödsstraff. Den sista avrättningen skedde 1987.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Kroatiens konstitution förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Polisen måste basera gripanden på domstolsbeslut om inte skälig grund finns för att förmoda att den gripne annars flyr, begår nya brott eller förstör bevis. Domstolsbeslut kan inhämtas inom tolv timmar efter gripandet.

Häktning måste sedan ske inom 48 timmar och varar i 30 dagar, men kan förlängas i upp till ett år efter beslut av Högsta domstolen. Lägsta ålder för fängelsestraff är 16 år, men unga personer placeras vanligen på särskild anstalt. Förövare under 16 års ålder kan bli föremål för ungdomsvård.

Även om det inte finns belägg för att påtvingade försvinnanden förekommer har Kroatien ännu inte ratificerat den internationella konventionen om påtvingade försvinnanden, trots påtryckningar och det faktum att man undertecknat redan 2007.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Kroatiens konstitution garanterar yttrande- och tryckfrihet.

Medielandskapet är mångfacetterat, med ett stort utbud av tv-kanaler, radiokanaler (framförallt lokalradio), tidningar och nyhetsportaler.

Kvaliteten varierar emellertid, i synnerhet som mediebranschen liksom i andra europeiska länder är ekonomiskt pressad. Det leder till färre journalisttjänster och hårdare konkurrens om annonsmarknaden.

Regeringens finansiella stöd till icke-vinstdrivande medier upphörde 2016, och de EU-medel som Kroatien fått till förfogande för samma syfte har fortfarande inte betalats ut trots att detta skulle ske senast 2015. *Freedom House* menar därtill att oberoendet i mediebranschen generellt är på tillbakagång i Kroatien – såväl politiska som ekonomiska aktörer ökar sitt inflytande. Två aktörer, österrikiska Styria och kroatiska EPH, äger större delen av tidningsmedierna.

Tv är det dominerande mediet för såväl nyheter som underhållning. Den blandfinansierade (licens och reklam) statstelevisionen HRT har fyra rikstäckande kanaler. Det programråd som övervakar sändningarnas innehåll är politiskt tillsatt (och HRT-chefen utses med enkel majoritet i parlamentet), vilket har lett till beskyllningar om självcensur och politisk påverkan. Enligt *Freedom House* såväl som *Reportrar utan gränser* försöker regeringspartiet HDZ aktivt att stärka kontrollen över HRT.

Journalister som behandlar korruption, organiserad brottslighet, krigsförbrytelser, jämställdhet eller hbtq-personers rättigheter utsätts ofta för hot eller trakasserier. Den starka politiska polariseringen i Kroatien leder också ofta till att rapportering, om i synnerhet krigsförbrytelser eller jämställdhet, som opatriotisk, antikroatisk eller proserbisk/projugoslavisk. Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter har tidigare krävt att myndigheterna måste ta övergrepp mot journalister på större allvar.

Ärekränkning är fortfarande ett brott i Kroatien, även om användandet av lagen begränsats, liksom kränkningar av nationen, dess flagga, emblem eller nationalsång.

Kroatien har klättrat från 74:e till 69:e plats på *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex 2017–2018, med ett värde på 28,94. Kroatien låg 2015 på 58:e plats.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar mötes-, församlings- och föreningsfrihet. Begränsningar är endast möjliga med hänvisning till allmän ordning. Polisen är tillståndsmyndighet. Demonstrationer, protester och motsvarande sammankomster förekommer ofta i Kroatien.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfriheten är konstitutionellt garanterad och religiösa samfund kan verka obehindrat. Kroatien saknar officiell statsreligion, men den katolska kyrkan har en mycket stark ställning och ett påtagligt inflytande i samhället och i politiken.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kroatien har antagit ILO:s åtta kärnkonventioner och arbetsförhållandena håller generellt en god standard utifrån en reglerad arbetsrätt. Anställningsskydd, medbestämmande och arbetsvillkor är starka och tydligt reglerade och Kroatien har en lång tradition av att fackföreningar och branschorganisationer verkar utan begränsningar. Arbetslösheten har visserligen gått ned betydligt (8,5 procent i augusti 2018, 8,1 procent bland män och 9 procent bland kvinnor) men konkurrensen om jobben är hård och arbetsvillkoren uppges därför på vissa håll vara sämre än vad lagen tillåter. I likhet med andra europeiska länder har antalet deltidstjänster och timanställningar ökat i Kroatien på senare år – inte minst i den stora turismsektorn. Den oreglerade ekonomin är utbredd och arbetslösheten ökar under vintern när säsongstjänsterna inom turismnäringen sinar.

Arbetslösheten är högre i de östra delarna av Kroatien, långt från kustområdena, och bland personer med serbisk eller romsk härkomst. Generellt är utvandringen stor – en av landets stora politiska frågor – och arbetslöshetsstatistiken påverkas också av en kraftigt minskande

befolkning. Tyskland, Irland och Storbritannien utgör de vanligaste målen för kroater på jakt efter arbete. Undersökningar bland emigranter visar att bättre lön eller utsikter till karriärutveckling lockar till utflyttning, snarare än möjligheten att få arbete i sig.

Kvinnor arbetar i stor utsträckning (58 procent av kvinnorna arbetade 2018, jämfört med 69 procent av männen mellan 20–64 års ålder), men har oftare visstidsanställningar och generellt sett lägre löner än män (tio procent 2015). Enligt jämställdhetsombudsmannen ökar också förekomsten av sexuella trakasserier i arbetslivet.

Avseende föräldraledighet tilldelas i normalfallet sju månader. Av dessa är modern tvungen att ta ut 28 dagar före födseln och 70 dagar efter den (98 dagars sammanhängande ledighet). Övriga dagar kan delas med fadern, men ingen särskild pappaledighet finns.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Kroatiens hälsovårdssystem baseras på generell sjukförsäkring, och vården är kostnadsfri för barn. Sjukvårdspersonalens utbildning håller hög klass, men personalbrist råder på delar av landsbygden och vårdinrättningarna kämpar med knappa finansiella resurser. Allmän psykiatrisk vård är tillgänglig för alla efter remiss från en allmänläkare. Psykiatriska akutmottagningar finns i de större städerna. Korruption förekommer emellanåt även inom sjukvården, i form av att patienter tvingas betala för att komma längre fram i kön eller ens få behandling.

Medellivslängden i Kroatien är 74 år för män och 80,6 år för kvinnor. Barnadödligheten under fem års ålder är 4,7 per 1 000 födselar, och mödradödligheten är åtta fall per 100 000 levande födda 2015.

Minoritetsinvånare i Kroatien har samma rätt till sjukvård som övriga medborgare, men den romska befolkningen upplever större svårigheter i sina kontakter med hälsovården – oftast på grund av bristfälliga id-handlingar. Insatser för att samtliga romska barn ska omfattas av det statliga vaccinationsprogrammet har varit framgångsrika.

Rätten till laglig abort, till och med tionde veckan, har funnits sedan 1978 i Kroatien. Abort kan genomföras på de flesta större sjukhus. Aborträtten

är lagstadgad men de starka antiabortrörelserna – med nära band till katolska kyrkan – har dragit frågan inför konstitutionsdomstolen. Domstolen meddelade 2017 att abort inte fick förbjudas, men att åtgärder för att begränsa tillgången till abort var legitima. Man uppdrog även åt parlamentet att senast i mars 2019 besluta om en ny familjelagstiftning, inklusive abortlagstiftning, där preventiva åtgärder för att minimera antalet aborter ingår.

Sex- och samlevnadsundervisning förekommer inte i kroatiska skolor, förutom enklare teori inom biologiämnet. Förslag att införa sådan undervisning tillbakavisas hårt av kyrkan och konservativa civilsamhällesorganisationer. Tillgången till preventivmedel är god men ombesörjs inte av vårdinrättningar utan enbart genom försäljning.

Det finns inga stora miljöhot i Kroatien, men delar av östra Kroatien utsätts för luftföroreningar från raffinaderiet i Bosanski Brod, omedelbart över gränsen till Bosnien och Hercegovina. Sophanteringen i Kroatien är också i stort behov av modernisering.

Rätten till utbildning

Skolgången i statens regi är obligatorisk upp till 15 år och kostnadsfri. Skolmåltider är kostnadsfria i grundskolan. De flesta elever studerar till 18 års ålder. Läskunnigheten är 99,3 procent (2015).

I vissa delar av landet förekommer diskriminering av romska barn trots myndigheternas försök att komma till rätta med problemet. Tidigare placerades romska barn i särskilda klasser med hänvisning till brister i kunskapsnivå. För att motverka segregationen, och följa Europadomstolens avgörande *Orsus mot Kroatien*, har blandade klasser införts. Romska barn är dock överrepresenterade i avhoppstatistiken.

I de östra delarna av landet finns ett antal skolor där undervisningen sker på serbiska, i enlighet med Erdut-avtalet från 1995 som stipulerar en fredlig återintegrering av serber.

Att tillhandahålla religionsundervisning i grundskolan är obligatorisk, men elevens medverkan är upp till föräldrarna. Lektionerna sker dock

oftast i katolska kyrkans regi och alternativ för de elever som uteblir erbjuds sällan.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Kroatien ligger på 45:e plats (värde 0,831) i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2018. BNP per capita är 22 670 US-dollar. Sociala indikatorer som läskunnighet, förväntad livslängd och liknande kan jämföras med övriga EU-länder.

Kroatien har ett socialt skyddsnät, men det lider av samma problem med ineffektivitet och resursbrist som övrig förvaltning.

Kriget på 1990-talet medförde att många bostäder förstördes, och stridigheterna ledde till stora flyktingvågor. Personer som önskar återvända till sina hem som förstörts under kriget (oftast från den serbiska minoriteten) kan ansöka om ekonomiskt stöd från myndigheterna. De upplever ofta problem i kontakt med kroatiska myndigheter. Många av bostäderna har under årens lopp upplåtits åt kroatiska internflyktingar eller bosnienkroatiska flyktingar. Privatägda bostäder som ockuperats fortsätter att återföras till sina rättmätiga ägare, även om processen är lång och kostsam.

Ungefär 30 000 hushåll med serbiskt ursprung flydde under kriget på 1990-talet. De personer eller hushåll vars bostäder inte förstördes förlorade under sin frånvaro rätten till statssubventionerade hyreslägenheter. Det internationella samfundets påtryckningar har fått regeringen att öka ansträngningarna att förse dessa personer med bostäder. Riktlinjer har satts upp och processen pågår men väntetiderna är långa. Sarajevoprocessen, som stipulerar att Serbien, Montenegro, Bosnien och Hercegovina och Kroatien tillsammans ska lösa de återstående bostadsfrågorna kring återvändande flyktingar, sätter upp riktlinjer vad gäller tillhandahållandet av bostäder.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Enligt lag har kvinnor och män samma rättigheter och samhället är överlag jämställt. Kvinnor är välutbildade, förvärvsarbetar i stor

utsträckning och i vissa fall dominerar kvinnor i yrkesgrupper som i många länder vanligen är mansdominerade – domarkåren är ett exempel. Sedan självständigheten 1992 har Kroatien haft en premiärminister, flera utrikesministrar, en ordförande i konstitutionsdomstolen och en president (tidigare utrikesminister) som är kvinnor. Trots detta är dock könsdiskriminering vanlig i arbetslivet. Kvinnor dominerar inom låglönearbeten och tjänar generellt sämre än män.

Sedan 2003 finns en jämställdhetsombudsman och i parlamentet finns ett jämställdhetsutskott. Regeringen har antagit en nationell strategisk policy för jämställdhet, som ska fungera som ett riktmärke för övriga myndigheter. Policyn löpte emellertid ut 2015, och trots påtryckningar har ingen ny antagits. Debatten som 2017 föregick en motsvarande plan för diskriminering präglades också av förslag att ta bort *gender* som grund för diskriminering.

Våld i nära relationer är vanligt, och även om medvetandet inom rättsväsendet, polisen och samhället i stort om problemet ökar, är frågan långt ifrån löst. Anmälningsgraden minskar, och enligt civilsamhällesorganisationer beror detta på godtycklig tillämpning av rutiner, ibland nonchalant bemötande av offer och alltför restriktiv användning av skyddsåtgärder.

Våld i nära relationer och i hemmet ledde också till stora politiska stridigheter i samband med att Kroatien 2018 ratificerade Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). *I familjens namn* och andra konservativa organisationer samlade stora demonstrationer emot ratificeringen, då man menade att den hotar traditionella könsroller (genom så kallad "gender-ideologi") och tvingar Kroatien att godta samkönade äktenskap. Omröstningen i parlamentet splittrade regeringspartiet och flera tongivande politiker uttalade sig negativt om konventionen, även om de förklarade sig vara motståndare till våld mot kvinnor.

Barnets rättigheter

Kroatien har sedan 2003 en barnombudsman, vars deltagande i samhällsdebatten har varit betydelsefullt för diskussionen om barns

rättigheter, trots bristande finansiella resurser. Ny lagreglering av ombudsmannen från 2017 minskar också dess oberoende – dels kan ombudsmannen sägas upp om parlamentet inte accepterar årsrapporten, dels måste parlamentet godta den årliga arbetsplanen.

Det finns en nationell handlingsplan för främjande av barns rättigheter, för perioden 2014–2020. En liknande plan för ungdomar fanns för perioden 2014–2017, men någon ny har inte tagits fram på nationell nivå. Det nationella råd som ska övervaka handlingsplanen gällande barnets rättigheter sammanträdde enligt uppgift inte alls under 2017.

Barnaga är sedan 1999 förbjudet. Såväl värvning av barnsoldater som sexuellt utnyttjande av barn är förbjudet.

Barnombudsmannen har pekat på kunskapsbrister hos domare som handlägger skilsmässomål, särskilt där barnen har varit föremål för våld eller bevittnat våld mellan föräldrarna. Huvudregeln är att modern får vårdnaden om barnen vid en skilsmässa, vilket har kritiserats av barnombudsmannen.

Barn som inte kan bo med sina föräldrar tvingas ofta att vistas på institution trots ambitionen att fosterhem ska användas. Ersättningen till fosterföräldrar är låg och de har inte samma rättigheter som biologiska föräldrar, såsom ledighet för vård av barn eller om fosterbarnet är nyfött.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen förbjuder diskriminering på grund av ras, kön, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationalitet, utbildning eller social status. Minoritetsrepresentation garanteras i styrande församlingar på alla nivåer, anställning i statlig förvaltning och i rättsväsendet.

Sedan 2010 erkänns 22 etniska grupper som nationella minoriteter, istället för tidigare tio. Enligt den senaste folkräkningen från 2011 tillhör 4,36 procent av befolkningen den största minoriteten, serber. Andra större minoritetsgrupper är bosniaker (0,73 procent), italienare (0,42 procent), albaner (0,41 procent) och romer (0,40 procent).

Minoriteters rättigheter förbättras kontinuerligt men diskriminering förekommer, oftast indirekt. Inom statlig förvaltning, polis och domstolsväsendet är minoriteter än idag underrepresenterade. Många minoriteter tvekar alltså när det kommer till att åberopa sina rättigheter gentemot myndigheterna. Återvändande minoriteter, speciellt den serbiska, säger sig stöta på svårigheter på arbetsmarknaden och i serbiskdominerade byar råder dålig tillgång på grundläggande samhällstjänster som elektricitet och vatten.

Incidenter med etniska motiv, främst mot serber (såsom klotter med antiserbiska motiv, förstörelse av tvåspråkiga skyltar och antiserbiska hejarop vid sportevenemang) har enligt intresseorganisationen *Serbiska nationella rådet* tilltagit igen, efter en tidigare minskning. Man räknade 393 incidenter av olika slag 2017, jämfört med 331 året före.

I mars 2018 slutrapporterade den kommission, bestående av jurister och historiker, som under ett år befattat sig med hur landets totalitära historia (fascistiska Ustasja/NDH-regimen under andra världskriget respektive Jugoslavien-regimen) ska hanteras. De gav även rekommendationer till regeringen om hur regelverket kunde reformeras. Den röda kommuniststjärnan fortsätter i princip vara tillåten, men den fascistmanstrukna "fosterlandshälsningen" (som liknar andra fascistiska hälsningsrörelser och som användes under NDH-tiden) får endast användas efter tillstånd och i samband med veteranbegravningar. Fosterlandshälsningen är särskilt kontroversiell bland judar och serber. För närvarande är hälsningen, och frasen "Redo för fosterlandet" som ropas vid dess användning, inte betraktade som hets mot folkgrupp. Frågan har prövats rättsligt i samband med en berömd radikal sångares och krigsveterans konserter, med frikännande som utgång.

Den romska minoriteten (17 000 enligt folkräkningen men den egentliga siffran tros ligga mellan 30 000 och 40 000) lider enligt UNHCR av ett systematiskt utanförskap och har problem att få adekvat utbildning, sjukvård och att integreras på arbetsmarknaden. *Amnesty International* uppger att en femtedel av gruppen romska kvinnor och barn helt saknar tillgång till hälsovård. Många romer har också svårigheter med att få kroatiskt medborgarskap och tillgång till identitetshandlingar. UNHCR uppger att cirka 500 romer fortfarande är statslösa då deras födslar aldrig

har registrerats hos kroatiska myndigheter. Regeringen har en nationell strategi för den romska befolkningsgruppen för perioden 2013–2020, och en av parlamentsledamöterna representerar romer.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Diskriminering på grund av sexuell läggning är förbjuden enligt kroatisk lag. Fördomar mot hbtq-personer är dock utbredda i samhället. Våld och hot mot hbtq-personer förekommer, i synnerhet i mindre orter. Flera civilsamhällesorganisationer arbetar med att främja hbtq-personers rättigheter och prideparader äger årligen rum i Zagreb och Split. Efter flera år av våldsamt motstånd mot dessa evenemang har de senaste årens parader ägt rum utan protester.

Efter en folkomröstning 2013 definierades äktenskapet i konstitutionen som en förening mellan man och kvinna. Regeringen införde dock en möjlighet för samkönade personer att ingå partnerskap med samma juridiska status som ett äktenskap. I arbetet med ny familjelagstiftning var inledande utkast ännu snävare i sin definition av familj, och uteslöt förutom hbtq-personer även ensamstående föräldrar eller par utan barn.

För transpersoner gäller att en medicinsk diagnos från central myndighet först ska ställas för att en person kunna ändra könstillhörighet. Väntetiden stipuleras till en månad, men är i praktiken betydligt längre och någon möjlighet att överklaga finns inte. Kostnaderna för könskorrigering täcks inte av sjukförsäkringen, då ingreppet anses vara av kosmetisk art.

Samkönade par upplever svårigheter i kontakten med myndigheter, och att deras rättigheter inte tillgodoses av tjänstemän.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Enligt UNHCR flydde cirka 250 000 kroatiska serber från Kroatien under krigsåren 1991–1995. Ungefär 130 000 har återvänt, men endast hälften lever i Kroatien permanent på grund av svårigheter att återfå sina bostäder, hög arbetslöshet och otillräckliga levnadsförhållanden i övrigt. Omkring 120 000 bosnienkroater flydde till Kroatien från Bosnien och

Hercegovina under kriget. En majoritet av dessa har stannat kvar i landet och med tiden blivit kroatiska medborgare.

Lagen om internationellt och tillfälligt skydd trädde i kraft under 2015 och reglerar statens ansvar gentemot flyktingar och migranter som kommer till Kroatien. Ett jämförelsevis litet antal har sökt asyl i Kroatien genom åren, och beviljandegraden är låg (omkring var tionde asylansökan beviljas). Integrationen för asylsökande från länder utanför Europa har gått långsamt. Flera personer som beviljats asyl har valt att lämna landet.

Under flyktingkrisen 2015–2016 passerade omkring 650 000 personer Kroatien på sin väg mot Västeuropa. Kroatiska myndigheter hanterade enligt internationella organisationer situationen på ett adekvat sätt med flyktingarnas humanitära behov i fokus. Kroatien har accepterat 1 600 flyktingar inom ramen för EU:s vidarebosättningsmekanism, och ett hundratal flyktingar har överförts från Grekland och Italien. Flera har dock lämnat Kroatien för andra EU-länder.

Människorättsorganisationer, däribland *Amnesty International*, påpekar att kroatisk polis ofta försöker avvisa migranter tillbaka till Serbien eller Bosnien och Hercegovina, även om de uttryckt önskan att söka asyl. Enligt UNHCR observerades 3 242 sådana avvísningar under 2017. Beskyllningar om polisvåld sker regelbundet, och civilsamhällesorganisationer som assisterar flyktingar uppger att polis och inrikesministerium utövar påtryckningar för att försvåra verksamheten. Syftet uppges vara att polisen vill visa att Kroatien kan upprätthålla Schengens yttre gräns, och därmed säkerställa det kroatiska inträdet i Schengen.

Ändringar i utlänningslagen från juni 2018 gör det förbjudet att bistå utlänningar som illegalt uppehåller sig i Kroatien med exempelvis bostad, mat eller sjukvård, om inte akuta medicinska eller humanitära skäl föreligger.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konstitutionen garanterar personer med funktionsnedsättning skydd och integration i samhället. De diskrimineras inte i någon större utsträckning men reella arbetsmöjligheter eller tillgång till anpassad utbildning är

begränsade. Utanför de större städerna är kollektivtrafiken sällan anpassad för personer med funktionsnedsättning. Personer som ådragit sig funktionsnedsättningar vid deltagande i krig får bättre ekonomiskt stöd och statliga subventioner via veteranministeriet. Sedan 2008 har Kroatien en ombudsman för personer med funktionsnedsättningar.

En nationell strategi som reglerar statens insatser på området antogs 2017. Rättigheterna regleras även i andra regelverk och det saknas systematisk kartläggning av behov och därmed adekvat planering av åtgärder. Det är också svårt för enskilda att erhålla information. Särskilda inrättningar finns för personer med psykisk funktionsnedsättning. Regeringen vill helt avskaffa vården på institutionerna men lokala socialvårdsalternativ är inte tillräckligt utbyggda för att kunna ersätta institutionerna.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kroatien

Sverige bedrev fram till 2013 visst utvecklingssamarbete med Kroatien med fokus på reformer av landregister, återuppbyggnad av bostäder samt jämställdhet. Efter EU-inträdet 2013 var UNHCR den största internationella organisationen på plats i Kroatien, men verksamheten avvecklades till stor del 2018. UNHCR:s fokusområden var integration av återvändande flyktingar och arbete med statslösa romers integration i det kroatiska samhället.

Kroatien är medlem i FN:s råd för mänskliga rättigheter 2017–2019 och ordförande i Europarådet maj-november 2018. FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav 167 rekommendationer 2015, varav Kroatien accepterade 162. Sverige gav rekommendationer avseende motverkan av diskriminering i yrkesutbildningen för funktionshindrade, dito avseende romer och serber, effektivare asylprocess för ensamkommande barn samt informationsinsatser gentemot befolkningen för att underlätta integration av asylsökande.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades båda år 1995.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1992.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2001.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2005.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2007.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1992.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2001.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1997.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 1997.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2018.